December 1944: Hitlers laatste troefkaart verspeeld

MS Veertig jaar is het geleden dat Hitler, in zijn functie als opperbevelhebber over alle Duitse strijdkrachten, de tijd gekomen achtte voor het ten uitvoer leggen van de grootscheepse operatie die hij had laten voorbereiden onder de codenaam „Die Wacht am Rhein". Die uiterste poging alsnog de krijgskansen te doen keren, is in de militaire geschiedschrijving geboekstaafd als het „Ardennenoffensief". Ten onrechte overigens, want het zou beter zijn, te spreken van een *tegenoffensief*; het werd immers ingezet in een fase waarin het geallieerde offensief in West-Europa geheel tot stilstand was gekomen, en beoogde niets meer of minder dan de tot dan toe behaalde winst van de westelijke verbondenen geheel teniet te doen. Met een dergelijke operatie zou eigenlijk de *strategische reserve* moeten worden belast, maar daarvan was allang geen sprake meer sinds de agressor in de harde praktijk had moeten ervaren in welke hachelijke positie een *op de binnenlijnen* opererende staat komt te verkeren die zichzelf in een twee-frontenoorlog manoeuvreert door een nieuwe tegenstander aan te vallen terwijl de eerste nog niet volledig is uitgeschakeld: hoewel de coördinatie tussen de acties van het Rode Leger en die van de westelijke geallieerden allerminst perfect was, werd toch de dodelijke dubbele omvatting steeds pijnlijker voelbaar. Het zogenaamde *Ersatzheer*, dat in Duitsland zelf een soort territoriaal takenpakket had, was al herhaaldelijk „uitgekleed" om het Oostfront te helpen oplappen, en voor het versterken van de verdediging in het westen was geen werkelijke reserve beschikbaar. Hitlers plan is dan ook níét — zoals sommige schrijvers beweren — een plotselinge opwelling geweest. Om de uitvoerbaarheid ervan te verzekeren, móést er wel een redelijke voorbereidingstijd zijn.

Sinds het geallieerde offensief in het midden van september was gestopt als gevolg van de logistieke problemen, had Hitler zich met veldmaarschalk Keitel en generaal Jodl intensief beziggehouden met zijn plan dat de oude Blitzkriegconceptie moest doen herleven, de doorbreking van het geallieerde front verwezenlijken, Antwerpen in Duitse handen brengen, en tussen Britten en Amerikanen een wig drijven die uiteindelijk zou kunnen leiden tot een „politieke oplossing", een compromis tussen de westelijke mogendheden en Nazi-Duitsland. Nog voor medio oktober hadden Keitel en Jodl dat plan al volledig uitgewerkt: het voorzag in een aanval van veldmaarschalk Models Legergroep B (bestaande uit het Zesde SS-Pantserleger onder Diettrich, het Vijfde Pantserleger onder von Manteuffel, en het Zevende Leger onder Brandenberger) die bij verrassing zou aanvallen over een 140 km breed front tussen Monschau en Echternach. De beide pantserlegers zouden zich respectievelijk meester maken van Antwerpen en Brussel, het infanterieleger zou de zuidelijke schouder van de bres vasthouden terwijl de noordelijke flank zou worden gedekt door een parachutisteneenheid.

De theoretische basis van dat plan was zeker niet slecht. Daarbij kwam bovendien nog dat de geallieerde staven ervan uitgingen dat de Duitsers in dat stadium van de oorlog niet meer in staat zouden zijn tot een zodanige krachtsinspanning dat daardoor de bordjes alsnog zouden kunnen worden verhangen. Dat was een blijk van onderschatting van een tegenstander die in de loop van vijf oorlogsjaren toch wel had bewezen te beschikken over een alleszins bruikbaar en geoefend militair instrument dat werd geleid door ervaren commandanten op alle niveaus. Het was ook een blijk van zelfóverschatting, want men realiseerde zich bepaald niet dat de Duitsers in West-Europa wel waren *aangeslagen, maar niet verslagen!*

De gevolgen waren bijna desastreus. In de nacht

van 15 op 16 december 1944 stortten twintig Duitse divisies ter sterkte van ongeveer 250.000 man en 1100 tanks zich op de posities van het Amerikaanse Eerste Leger van Hodges, dat zich niet zozeer ter verdediging had ingericht als wel zich bevond in stellingen zoals bij consolidatie op de aanvalsdoelen gebruikelijk is. Geen wonder derhalve dat de Amerikanen in eerste instantie achteruit werden gedreven. Het aanvankelijk eveneens achterwaarts gedrukte US 5th Corps van Gerow, in de noordelijke sector bij Malmédy, slaagde erin de doorstoot van Diettrich naar Luik te verijdelen. Het US 8th Corps, onder Middleton, kon daarentegen de stormloop van von Manteuffel niet weerstaan: de 28e Divisie werd doorbroken en daarmee lag de weg naar Houffalize en Bastogne open voor twee Duitse pantserlegerkorpsen. Het was gemakkelijk in te zien dat vooral Bastogne, het wegenknooppunt waarlangs de essentiële aanvoeren naar de voortrollende pantserformaties moesten plaatsvinden, ten koste van alles in geallieerde hand moest blijven. Dat McAuliffe met de 101st Airborne Division die prestatie leverde, verschafte hem een ereplaats in de historie van de ,,Battle of the Bulge"; daaraan werd nog een extra accent toegevoegd door het befaamde antwoord ,,Nuts" dat hij gaf op het ultimatum van von Lüttwitz van het XLVII. Panzerkorps. De aldus vastlopende Duitse stoot naar het westen werd vervolgens uit het zuiden aangevallen door Pattons vermaarde Derde Leger, terwijl von Manteuffels voorste eenheden bij Dinant en Celles op enkele kilometers van de Maas eveneens tot staan werden gebracht. Op 25 december beheersten de geallieerden alle wegen die verder in de diepte en naar de Maasovergangen leidden, en de dag daarop werd Bastogne ontzet. De sterk verbeterde weersgesteldheid maakte het mogelijk dat de geallieerde luchtstrijdkrachten eindelijk weer in actie konden komen: omstreeks vijfduizend gevechtsvliegtuigen bestookten de langgerekte logistieke colonnes die vergeefs probeerden de Duitse aanvalsspitsen te bereiken om hen van het nodige te voorzien, en dat betekende in feite de genadeslag voor de ambitieuze plannen van Hitler en zijn militaire satellieten. De afgegrendelde penetratie werd in de loop van januari 1945 vervolgens geleidelijk en stelselmatig weer teruggedrukt, en daarmee was Hitlers laatste hoop de bodem ingeslagen. Het uitspelen van zijn veronderstelde troefkaart had hem echter wèl zijn laatste schaarse reserves gekost: de Duitse verliezen beliepen in ronde cijfers ongeveer 70.000 doden en gewonden, 50.000 krijgsgevangenen, 600 tanks en 1600 gevechtsvliegtuigen; de Geallieerden verloren bijna 77.000 man aan doden en gewonden. Die aderlating konden de Duitsers zich niet meer permitteren, zeker niet in het vooruitzicht op het komende voorjaarsoffensief van de oostelijke tegenstander, en nog geheel afgezien van wat de zo onverhoeds ,,uit hun winterslaap gewekte" westelijke geallieerden nog in petto zouden hebben: de enige, zij het Pyrrhusachtige, winst die zijn noodsprong Hitler had opgeleverd, was dat het geallieerde offensief naar en over de Rijn een vertraging opliep van een zestal weken. Uitstel van executie derhalve, meer niet!

Het is de moeite waard, in deze dagen nog eens grondiger te bestuderen hetgeen zich veertig jaar geleden in en om de Ardennen heeft afgespeeld. Er zijn vele boeken en artikelen aan gewijd. In het vorenstaande kon uiteraard niet meer dan een summiere schets worden gepresenteerd. Het ligt voor de hand dat het strijdtoneel uit die dagen ditmaal evenzeer in het middelpunt van de belangstelling zal staan als Arnhem in september jongstleden, en om dezelfde reden: de kans dat de oudstrijders uit die periode nog in groten getale aanwezig zullen kunnen zijn bij een eventuele vijftigjarige herdenking moet wel zo goed als uitgesloten worden geacht. Vooral daarom is het nú de juiste gelegenheid, te overdenken hoe lang, moeizaam en bloedig de weg is geweest die moest worden afgelegd alvorens de vrijheid kon worden teruggeschonken aan de volkeren die hadden nagelaten de tekenen aan de wand te verstaan en tijdig ,,naer behoren te vighileren voor haer eyghen securiteyt"!